Piimäkuu
19. päiv
2025

Nummõr
12 (590)

Leht mass 1,5 €

UMA LEHT

VANA–VÕROMAA RAHVA UMAN KEELEN LEHT

Laanõ Triinu suurõst ja kiriväst paikkundligu hindätiidmise puslõst
Kae lk 2

Pildikeisi huuga käümä lännüst tiatrisuvõst
Kae lk 3

Kuis vanastõ leeripito peeti
Kae lk 4

Vigurit täüs «Puuriidadisko» tege tujo hääs väikeisil ja suuril lugõjil

Kiä taht teedä, kuis käü puuriidadisko, tuul tulõ valla võtta Rahmani Jani vahtsõnõ jutukogomik «Puuriidadisko». Väiku vikur om man: ei piä alostama õkva kaasõ käändmisest, valla võit seo raamadu tetä ka keskkotusõ, 40. lehekülle päält ja kaia sis, kas astu hääd- vai kurrakätt: ütele poolõ jääse eesti- ja tõsõlõ poolõ võrokeelidse jutu.

Raamatuhe «Puuriidadisko» om autor kokko köütnü latsilõ mõtõldu jutu, miä omma varramba ilmunu aokirän Täheke. A kuna juttõ sisse om käkit egäsugust sõnno ja näide tähendüisiga mängo, sis om võimalik, et tujjo nõstva neo jutu inämbki viil suurõl inemisel. Ku sibulakuurmisõ piltvõrrõlust pruuki, sis latsi köüt või-olla rohkõmb edimäne kiht – lugu esi ja põnõva tegeläse –, a suurt inemist tuu käkössin mahlatsõmb jago. Olõnõs vast latsõst ja suurõst.

Kõrvuisi nalʹaga om juttõ sisse poimit piinüt elooppust, minkast ilmangi küländ ei saa. Eräle mass nimmada kirivät tegeläisi kampa: savvusüüjä ja Vävvä, kiä eläs sängü all; Kunnamõtsa indiaanlasõ, Põka, guuru ja tävveste hariligu latsõ kah, kooni nä nakkasõ... Midä nä tegemä nakkasõ, tuu teedäsaaminõ las jäiä joba lugõjalõ.

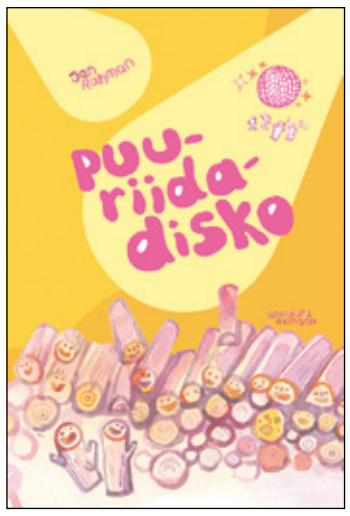

Raamadu edekaas.

Tegeläisi seen saava egäl juhul tävveste loomuligult kokko perimüs, uskmalda, tuu tähendäs muinasjutuilm ja täämbäne päiv. Nii et kolm üten om vähämbält.

Esieränis huvilisõl keelesõbral om vast põnnõv säädi kõrvuisi üte ja sama jutu eesti ja võro kiilt.

Pildi om raamatuhe tsehkendänü Reimanni Hildegard. Tä om eesti- ja võrokeelitside juttõ man olõvidõ pilte seen joonistanu vähämbält kolm asja tõistmuudu. Niimuudu pakk raamat pääle lugõmisõ võimalust päänuppu viil tõistmuudu teritä.

KABUNA KAILE

Laulupäävä vallalõlaulminõ.

RAHMANI JANI PILT

Seltskunnalaulupäiv Navil

RAHMANI JAN

Minevä pühäpäävä olʹ Navi rahvamaja saal täüs inemiisi, kiä tundva rõõmu seltskunnalaulõst. Peeti Võro maakunna seltskunnalaulu päivä, kon 120 ossavõtjat lauli ütenkuun pillimängjidega tunnõtuid rahvalikkõ laulõ, vahepääle sai kaia tiatritükkü ja tandsu.

«Ku ma seltskunnalaulu pääle mõtlõ, sis mullõ paistus, et seo om asi, miä köüt inemiisi kokko nii põlvkundõ seen ku põlvkundõ vaihõl. Taa tuu kokko täämbä täpsele säändse seltskunna, kiä naid laulõ tiid, tund ja mõist üten laulda. Näütüses ma kül tulõ säändsest perekunnast, kon neo laulu omma tihtsäle kõlanu ja kõlasõ edesi kah. Seo om kinä kommõ, midä umilõ latsilõ ja latsõlatsilõ edesi anda,» üteʹ päävä juht, Navi küläseldsi vidäjä Timmi Mai päävä vallalõtegemisel.

Päävä kavan olʹ Lasva näütetrupi etendüs «Pensionärid tööle», ütine lõunõsüük, kontsõrt esitegijilt, hulga ütist laulmist ja laulmisõ vahepääle tandsmist ja tandsuütisüisi ülesastmiisi.

Pääväst olli ossa võtma tulnu Navi laulunaasõ, Võro pensionääre pääväkeskusõ seltskunnalaulutsõõr, seenioritandsutsõõr Hõbevalge, tandsurühm Lasva Tatsujad, tandsurühm «Ei me ette tea» Järva-Jaanist, seltskunnalaulja Põlgastõst, tandsurühm Rüärääk, seenioritandsurühm Ummamuudu ja tõõsõki külälise. Paiga pääl olli viil lõõtspillimängjä Ojasaarõ Toomasõ iistvidämisel. Et kõigil kõik laulu pään ei olõ, näüdäti sõnnu saina pääle.

«Om hää miil, et inemise tahtva laulda, löüdvä ao ja põhjusõ kokko tulla. Om uhkõ tunnõ, et täämbä om siiä tulnu nii hulga ossavõtjit,» üteʹ Timmi Mai.

Seltskunnalaulupäävä tegemiisi iistvõtja olli Navi laulunaasõ üten Hurda Astridiga, kiä om säändside laulupäivi kõrraldamisõ man olnu alostusõst pääle. Päävä kõrraldaja olli Navi küläselts ja Võro valla kultuuri- ja nuursuutüükeskus.

Kinä latsikaitsmisõ päiv Mõnistõ kandin

NÕLVAKU KAIE

Lehekuu viimätsel pääväl peeti Mõnistõ mõisa pargin latsilõ ilmadu suur ja illus pidu.

Juunikuu edimeist päivä om alasi latsi kaitsmise pääväs kutsut ja om vääga hää, et kommõt latsilõ ütel pääväl aastan õigõ palʹu hääd miilt tetä ei olõ maha jäet, olkõ külh, et armsa ja tähtsä omma naa ega päiv.

2023. aasta sügüselt naksi Mõnistõ nuurikeskusõ majan ega nätäl kuun käümä noorõ imä ummi väikeisi ja ka suurõmbõidõ latsiga. Latsõ saava sääl üten asju tetä ja imä umavahel juttu aia, kodutsõist murhõist ja latsi kasvatamisest kõnõlda. Et alasi kimmäde ka joonistõdas ja käsitüüd tetäs, valiti nimes luumisõtsõõr Rõõmurullid.

Võsu Reet, Varuski Kristel ja Vaidre Eneli kõnõli, et neide kamban om latsi vanussõn aastast katõtõiskümneni ja kuun käümise saal om enämbüisi rahvast täüs. Üten peedäs sõbrapäivä, vastlapäiva ja munapühhi, a minevä suvõ tulʹ noorõl rahval mõtõ kõrralda pargin ka latsi kaitsmise päävä puhul üts suurõmb pidu. Jo tuukõrd tulʹ küläliisi armõdu palʹu ja ka peris kauõst, kokku päält 270. Info olʹ häste edesi joudunu.

SCHNEIDERI KEIDY PILT

Noorõ imä ja näide pesämuna tandsva piduliisile.

Reet, Kristel ja Eneli esi arvasõ, et neide, tuu tähendäs kõiki latsõvanõmbõidõ ja naide perekondõ pidu kõrraldamine lätś laabsalt, toetajaid-sõpru olʹ palʹu ja latsõ saiva pallu kingitüisi, tuuperäst kõnõldi Mõnistõ latsipidust edesi umilõ tutvõilõ. Nii olʹ tinavasta piduliisi päält 400! Tultu olʹ Tallinnast ja Tartust, Valgast ja Võrust ja viil mitmalt puult.

Medä latsõ tetä ja nätä sai, om peris keeruline üles lukõ, tuud om maailmadu palʹu, aga olkõ siihn nimetet egasugumatsõ batuudi, *zorb*-palli, eesli ja hobõsõga ratsutamine ja näomaalmine. Sai kodujänese pojakõisile pai tetä ja kaia, meda mõistva tetä koolitõt pini. Alma firmal jagusi paarilõsaalõ latsõlõ illus ja pehme mänguliblik ja kohukõnõ. Õnnõloosi jaos, konh ega pileti iist määntsegi auhinna sai, olli toetaja vai moodsan keelen sponsori andunu palʹu tarvilikkõ ja ka kallid asju: jopõsid, kõrvaklappõ, kinkekaartõ, mänguasju ja magusat. Ummi perekondõ käsitüümeistri olli ka vääga armsa näoga puppõ heegeldänu ja mõnõst majapedämisest jagusi istutamises taimi. Loosi päävõit olʹ Mäe-Kolga talu basseinipidu kinkekaart.

Kohaliku päästekomando mehe näüti järve veeren, kuis sääl mürräten ja tsukõldõn hennest mõistlikult ülhen petä ja meda tetä sis, kui kiäki hättä jääs.

Rõõmurullõ noorõ imä tennäse söämest nii ummi peresiid ku asutuisi-ettevõttõid, kiä latsi vasta nii lahkõ olli. Kuis latsi pidupäivä tulõva aasta viil parembadõ kõrralda, tuu pääle nakasõ Rõõmurulli aigsõst mõtlõma.

Tuli lätt edesi!

Ma ei olõ ilmangi varrampa mõtõlnu, kas ma mõistnu mõtõlda nigu tuli. Nigu laulupidotuli, miä panti palama Tarton minevä pühäpäävä edimäidsi pääväkiiri aigu ja miä no Eestit pite ümbre käü ja inemiisi väke ja häid suuvõ korjas, et peräkõrd jõuda Taľnalõ suurõlõ tandsu- ja laulupidolõ.

A ku ma mõistnu tulõ muudu mõtõlda, sis olnu ma kimmäle uhkõ. Uhkõ tollõ pääle, et inemise tuld avvustasõ. Tuu olõ-i muidoki määnegi ime, tulõ tähtsäs pidämine om tulnu täämbäste päivä üten väega ammudsõst aost. Iks tuustsamast kooban elämise aost, ku tuli tähenď ellojäämist. Täämbädse ao inemisele om vast lähkümb mõtõlda tulõ asõmõl eelektrist, midä jo kah tulõs kutsutas. Ilma ei mõista mi inämb kuigi ellä.

A jah, laulupidotuli om no mi maalt läbi käünü. Nännü är hulga põnõvit paiku ja inemiisi, kinkal tuli silmin helkäs. Saanu teedä, et tulõ avvus pidi Räpinä rahvas maaha valla laulu- ja tandsupido «Esi' uma». Tuli om saanu maada Põlva Taivapargin ja Tsooru järve pääl suidsusannan. Inemise omma saanu pühäst laulupidotulõst palama panda uma kündle, et tuustsamast tulõst mõnõ päävä peräst umakandi jaanituli läütä.

Võtku taa tuli sis uma tii pääl egält puult üten kõik hää ja süämest üteldü soovi ja andku pidolõ kõvva väke!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMA LEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.
Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin
E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21
Kodoleht: umaleht.ee
Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Aapo Ilves, Kaido Kama, Ülle Kauksi, Rainer Kuuba, Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: AS Õhtuleht Kirjastus, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgotas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Maailm helises pillimängjide seen

Ma olõ olnu joba vähembält 15 aastat köüdet Võro muusigakooliga, viimätsel aol olnu hoolõkogu esimiis kah. Mõni aig tagasi olľ mul võimalus kävvü muusigakooli keväjäkontsõrdil Võrol Kandlõ kultuurimajan.

Ja tuu, midä ma sääl näi ja kuuli, võtsõ ausalõ üteldä henge kinni. Tulľ väikene tütrigutirts lava pääle, vast aasta olľ tä viiulit opnu, ja ku ilostõ tä mängi mõistsõ. Mis tuust, et kõik noodi es tulõ puhtalõ vällä, a määndse rõõmuga tä sääl man olľ. Uhkõ olľ kullõlda tuud teedüstäjä juttu, midä kiäki tennü vai kätte võitnu um. Ku palľo olľ noidõ esinejide hulgan latsi, kes olli Võrost kavvõmbal egäsugutsil konkurssõl saanu korgit kotussit ja tulnu tagasi avvuhinnaga.

Tuu näütäs, et olõ-i tähtsä, konkottal kuul um. Innembi um tähtsä, määnest tüüd tegevä sääl oppaja, ku hengega nä asja man omma ja kuis sutva väiku pillipoisi ja -tütrigu mängmä panda niimuudu, et pill helises. Ja pääle pilli um hellin mängjide hindä henge seen ja jõud säält saali kah.

Olõ jõudnu arvusaamisõlõ, et inemine, kiä mäng pilli ja opp pillimängu, ei lää kunagi elun kuŕa tii pääle. Selle et timä hengen helises muusiga. Ja nuu inemise, kes sinnä keväjäkontsõrdilõ muusikat kullõma olli tulnu, saiva säält sammamuudu umalõ hengele praavitust. Näide hengen kest kah muusiga edesi.

Mi piämi olõma väega tenoligu, et meil um sääne kuul, kon tegeldäs latsiga, kon tegeldäs muusigaoppusõga väega hää ja hoitja mooduga ja tuvvas opjidõ seest vällä tuu kõgõ parõmb ja suurõmb helü, mis näide seen um. Ku inemise heng helises, sis helises kõik maailm.

Kõik naa vahtsõ ja vana sõbra muialt maailmast omma mul tuuperäst, et mul hindäl om kimmäs paikkundlik hindätiidmine

Suur ja kirriv regionaalsusõ puslõ

Mi pere käve seo aastaga radokuust mahlakuuni kolm kuud autoga müüdä Euruupat sõitman. Laatsõmi perreauto täüs latsi, rõivit, kooliasju ja raamatit ni lätsimi. Olli mõnõ plaanidü nii-üldä pidepunkti, a ka palľo vabahust ümbre kaia ja juuskvalt otsusta, kon olõmi ja midä teemi. Päävarjõ jaos ollimi veidü rahha kõrvalõ pandnu, a muun osan ellimi inämb-vähämb sammamuudu nigu kotongi. Kontsõrdil vai tiatrin käümise asõmõl olli muusõumi, rahvuspargi ja matkaraa, Tilsi koolimaja ja oppajidõ asõmõl opminõ imä ja esäga sääl, kon ollimi, harinu söögipuutõ asõmõl tuu, miä saia olľ. Toimõ tullimi ja põnnõv olľ kah. Tuust mõnt asja tahassigi tan kõnõlda.

Wilmaga trehvsimi Bolzano liinan mahlakuun. Tedä saa iinkujos võtta nii väiku paigapäälidse keele kõnõlõmisõn ku pinsipõlvõ pidämisen.

LAANÕ TRIINU,
kiränik

Paikkundligu vaihõ olõ-i ilmast kaonu

Suurõ üleilmastumisõ ja vägevide kaubakette levünemisega tunnus, nigu olõssi piirkundligu vaihõ ilmast tävveste kaonu, a nii tuu olõ-i. Saa-i Kreekan samma süüki osta ku Ungarin, Poolan vai Eestin. Tuud torõdamb om löüdä, et lätläisi ja ungarlaisi kohukõsõ maitsõsõ sammamuudu ku eestläisi uma. Pikembält ollimi Kreekan ja Itaalian, tuuperäst saa kõnõlda inämb noist. Latsi silmi läbi olľ Kreeka friikardohka- ja Itaalia pitsa- ja makaronimaa. Mu arvatõn olli mõlõmba odava hää kohvi, veini ja oliiviõli maa. Latsõ panni viil tähele, et peris paksõ inemiisi olľ veidü mõlõmbal maal. Rohkõmb ilmu noid vällä Saksamaa kanti jõudõn. Taa tähelepandmisõ takan olõ-i muidoki määnestki tiidüslikku uuringut, a nii meile paistu.

Massinidõ ülelugõminõ

Latsõ lõbusti hinnäst tuuga, et loi kokko kõik Porsche, midä tii pääl trehvsimi. Eestihe jõudõn olľ noid 111. Ja kõgõ inämb sai noid trehvädä Saksamaa kiirteie pääl, kon tagasi tullõn mõnt aigu sõidimi. Mille õkva tuu automark? Selle et Volkswagenid vai Škodasid olõs kokkolugõmisõs ülearvo palľo.

Kreekan ellimi Peloponnesosõl maapiirkunnan ja sääl tundu ollõv kõgõ levinümb automark kastiga Toyota Hilux. Inämbüisi näkќ tuu küländ ront vällä ja tollõ kastin olľ kõgõ midägi: lõigadu oliivipuuossa, tüüriista, eihtüsmatõrjaal, vana kodomassina jne. Kreeka mägitii ja liinakõisi tii omma kitsa, a kuigi saava sääl nuu massina kah sõidõtus. Kuis, tuust kõnõli mõlgi naidõ külgi ja tagaotsa sisen. Itaalian olľ kõgõ inämb nätä muidoki Fiattõ ja kuigi sakõstõ olľ tuu Fiati kõgõ vähämb variant Punto, olli ummõhtõ nuu kah mõlkõ täüs. Paistu, et kiäki tuust palľo es hooli. Mõlgi näütäse, et massinat pruugitas.

A tuhka noist automarkõst, andsak, et tuuga alostõdus sai. Periselt tundsõmi rõõmu, et saimi jo radokuun keväjähe ja sõs liiksõmi kolm kuud üten keväjäga tagasi ja ku vahtsõst Eestin ollimi, olľ jäl kevväi! Perän mõnt aigu ärolõkit tagasi jõudõn tundu kodo eräle armsa. Ja kuigi meil olľ umbõlõ hää ja kõrralinõ kassi- ja majahoitja, olľ kassil mi tagasitulõkist nii hää miil, et tä lei kats päivä vaihtpidämäldä nurru.

Kõik om ammu olõman olnu

Nigu teedä, omma nii Kreeka ku Itaalia perädü pikä aoluuga maa. Eks mi õks kaimi noid vannu liinriike asõmit ja ku joba mitmit nännü olõt, tegünes arvusaaminõ kõrraperäst ja loogikast, minka nuu eihtedü olli. Ja nakkat arvu saama, et inemine olõ-i tuhandidõ aastidõga mitte kohegi arõnu. Kõik parlaki mi aigu tähtsä aśa olli joba ammu olõman: sanna ja spaa, poodi ja äri, staadioni, tiatri ja aoviidüs. Ja kuigi oŕapidämist ammõtligult inämb olõ-i, sõs periselt või ilma pääl vast sama palľo löüdä olokõrdo, kon tõist inemist inemises ei peetä. Ja tuust, et sõapidämine vii-i kohegi, ei olta õks arvu saad…

Är kaotõdu uma

Imelik om viil, et kõik nuu vägevä kultuuri, miä Kreeka ja Itaalia põllumiihile lapjut maa sisse lüvven pia egäl puul vasta tulõva, omma ummõhtõgi häönü. Tuu pand küsümä, miä ülepää garantiir püsümist, ku ka suurõ, rikka ja targa rahva omma hinnäst aoluu joosul är kaotanu. Õkva nimelt är kaotanu, selle et näid kõiki olõ-i maaha tapõt, a nä omma kaotanu uma kultuuri, keele vai kirä. Kogoni nii, et näütäses vannu egiptläisi kirja es mõistõta jo satu ja satu aastit lukõ. Kas tuu pääle kaiõn om eestläisil, viil inämb võrokõisil ülepää luutust? Vai vastapite – kas või olla, et mi luutus ello jäiä om suurõmb ku noidõ rahvidõ uma, selle et mi kultuur ja kiil omma luudu minkagi muu pääle ku näil?

Niinimmat hindäkolonisiirmine om murõ sõski täämbädsel päävál ja meil kah. Niinimmat päävoolukiil ja -kultuur omma hoobis midägi muud ja üleilmastuminõ uma mõtlõmisõ ja olõmisõ mooduga press sisse ussõst ja aknõst.

Trehvämise hindätiidmise vidäjidega

Umas üllätüses trehvsi reisu pääl, näütüses Itaalian, mitmit kõrdu kokko inemiisiga, kiä sama aśa peräst murõhtasõ. Ja mitte õnnõ, nä omma kah mõnõ väiku paikkundligu keele kõnõlõja, umbõlõ uhkõ uma kotussõpäälidse hindätiidmise üle ja kah murrõn, kas tuu päälekasuvilõ põlvkundõlõ alalõ jääs.

Kavvõst kaia om Itaalia üts suur riik, kon hindäst mõista itaalia kiilt kõnõldas. A sääl kasvai veidükesegi ümbre kaiõn om kõrraga arvu saia, et määnestki suurt Itaaliat olõ-i olõman. Vai ku, sõs tuuperäst õnnõgi, et taa sais kuun kümnist esi kildakõisist, minkal egälütel om uma kõnnõpruuk, kombõ, söögi ja hindätiidmine. Mitu vahtsõt tutvat ütlivä mullõ uhkusõga, et nä omma genova (zeneise) keele kõnõlõja. Üts noist, Itaalia latsikirändüsaokirä toimõndaja Barbara olľ tennü kogoni uma lõputüü ülikoolin tuu keele alalõpüsümise kotsilõ. Tä olľ käünü uurman välläränänüid genova keele kõnõlõjit Euruupan ja Ameerikan. Tõnõ, Anselmo, latsikiränik ja luuvkirotamisõ oppaja, püüd nigu makki pruuki kirändüsen umma häövät kiil. Anselmo om muvannunõ ja kõnõľ, et sündü aol, kon aoluulinõ genova kiil olľ õnnõgi kaardimängu, aiandusõ, ropõndamisõ ja motodõ kiil. «Nigu võro kiil,» mõtli ma, «passis häste naľategemises, poodi taadõ ja turistõlõ päähämäärmistekste kirotamisõs.»

Kolmtõist aastakka tagasi sai ma tutvas Põĥa-Itaaliast peri Wilmaga. Timä imäkiil om ladiini (ladino) kiil ja tä olľ tuu üle perädü uhkõ. Ladiini keele mõistjit om veidemb ku võro keele mõistjit, a näide kiilt saa piirkunna maakuulõn oppi. Viil inämb, om küländ perekundõ, kon ladiini kiil om egäpääväkiil parla kah ja nii sai üts tõnõ mu vahtsõnõ tutva, nuur Silvia üteldä, et täl om umavanutsit sõpru, kinka tuud kõnõlda. Ja et ladiini kiil püsü-i ütsikide keeleaktivistõ nõal, a inemiisi ja perekundõ uskmisõ pääl, et tuu om kõgõ õigõmb ja loomulikumb kiil, midä perrega pruuki.

Nuur Silvia olľ tuu, kiä kõnõľ helkävide silmiga umast arvusaamisõst, et peris Itaalia ja Euruupa ütsüs saa olla õnnõ sääne, miä om kirriv nigu puslõ, kon egä kildakõnõ om ainulinõ ja tähtsä osa suurõst pildist. Tä seleť umma mitmõkõrdsõt hindätiidmist: ku tä om vällämaal ja küsütäs, kiä tä om, sõs om tä itaallanõ; ku tä käü ümbre Itaalian ja sääl küsütäs, kiä tä om, sõs om tä ladino. Ku tuu vastus küsüjäle arvu saia om, sõs kõnõlas tä mano: tä om õkva tuust küläst, miä om tuun oron, ja timä perekund om säälsaman põlvkundõ kaupa elänü.

Pensionäri tegevä tarvilist tüüd

Wilmaga trehvssi kah no, seo viimädse reisu pääl ja tuu tekќ süäme lämmäs mitmõl põhjussõl. Wilma om joba katõsa aastakka pensionär ja üteľ, et tä tund rõõmu taast esieräldsest aost uman elon. Täl om palľo aigu ja vabahust otsusta, midä tä uma aoga tege. A tuu man olõ-i tä lihtsähe riigi käest pensioni vasta võtva vanainemine, a teküs naanõ, kiä tege vabatahtlist tüüd mitmõ aśa man. Õkvalt päält pinsi pääle jäämist käve tä kursuisil, kon opati inemiisi huvi perrä kokkotuumist ja jutu pääle avitamist. Edimäne grupp, mink kokkokutsja ja vidäjä tä olľ, olľ… õkvalt pinsi pääle jäänüide inemiisi uma. Aastak aigu kääuti kuun ja arotõdi umavaihõl, kuis muutunu eloga kõgõ parõmbahe toimõ tulla. Sõs olľ egääts löüdnü uma elorütmi ja tegemise ja nii otsustiva vahtsõ pensionäri, et olõ-i inämb vaia kuun kävvü – näid om muial inämb vaia. Nii om sõs Wilma mu iinkujo pinsipõlvõs. Om suur ulľus, ku kedägi vannusõ peräst nii-üldä üle loodsiguveere visatas.

Wilma om mu iinkujo kiili pruukmisõn kah. Kõgõpäält kodonõ ladiini kiil, mink üle tä nii uhkõ om. Ütski kiil olõ-i mõttõlda, eski ku inemiisi, kinka tuud kõnõlda, om veidü. Päält tuu omma Wilma egäpääväelon saksa ja itaalia kiil. Sõs viil inglüse ja hispaania kiil, midä tä tiidligult aig-aolt pruuk ja värskendäs, et mitte unõhta. Kiili mõistminõ om tahtmisõ ja tegelemise takan, vannusõ takan olõ-i midägi, kinnüť Wilma.

Ja kõik naa vahtsõ ja vana sõbra omma mul tuuperäst, et mul hindäl om kimmäs paikkundlik hindätiidmine. Õkva tuuperäst olli ma näide jaos esieräline ja nä panniva minnu kongi rahvasumma sisen tähele ja tahtsõva mukka juttu alosta. Mi tunnõmi umavaihõl kõnõldõn, et olõmi osa suurõst kiriväst regionaalsusõ puslõst.

JOABI KALEVI PILT

Ütte tükükeist näütemängist tull rahval paadist kaia.

Aolugu sai esierälidses tiatris

Karula tiatri om toimõ saanu sääntse suvõtiatritüküga, midä olõ-õi tan kandin innembi nättü. Taa õigõlõ ei olõki nigu tiatri, om üts hää suvõõdak Kaika kandi külärahvaga, kon sõidõtas paadiga Ähijärve pääl, matkatas matkajuhiga mõtsan ja kõnõldas tuu kandi mõtsavellejuttõ. Ka külälise kõnõlõsõ sõudjilõ ummi mälestüisi mõtsavellist, muljit nättüst ja saava niimuudu esi kah osas lavastusõ luust. Kõik taa vägevüs olõ-õi sündünü niisama (lambist), a kõgõ takan om kogukunna pühändünü tüü.

Lavastus-tiatrisündmüs «Lell» om nigu tiatritiidüse opigunäüdüs kotussõlõ eriumadsõst aoluulidsõst tiatrist, keskkunnatiatrist, rändämislavastusõst ja kogukunnatiatrist. Lavastusõn kotussõ muutusõ, paiku vaihõl rännätäs, näütlejä ja kõrraldaja omma paigapäälse. Kõik om peris: kärbärõuk, näütlejide helü, pillimäng ilma võimõndusõlda, tsirgulaul sekkä, kõnõlõmalda puust kemmergist. Egä vähämbki asi om häste läbi mõtõld. Lavastajas om Trolla Agu.

Rahmani Jani lugu om paiga päält ja tuud näüdätäski samal taluasõmõl, kost alustegeläse periselun omma peri. Päält Ähijärve om tõsõs päätegeläses lell (Nummerti Mihkli), kiä om vastaoslik tüüp, kõrd hää, kõrd halv, kõrd laisk ja huulmalda, kõrd ummamuudu, kõrd kavval, kõrd puult, kõrd vasta. Vast egän suguvõsan tulõ säänest ette ja mis sa sääntsega iks tiit. Tuul aol lasti lõpus maha.

Lavastusõ kunstnigu omma lövvetü kah hindä kogukunna seest. Kunstnik Remmi Jane om ilmkistumalda häste vällä mõtõlnu vana lauda varõmidõ sisse tuu aoga pasva vanaaolidsõ trepiga tarõ. Taluhoovin näütäse pernaanõ ja perretütär (Jansoni Kadri ja Solvaku Paula) häste vällä, ku rassõ oll naisil talutüü periselt õnnõ hindä kanda võtta. Mõtsavellepunkri om samal aol nii maa pääl ku ka maa sisen. Sääl näütäse Kalev ja Albert (Freibergi Uku ja Kurve Kaspar) häste ette, ku ikäv ja üttemuudu oll mõtsavelli elu mõtsan ja punkrin periselt. Popsimehe väiku rolli mäng suurõs Kala Jaanus nii uma vällänägemise ku üllenpidämise poolõst.

Tunnus, et Karula-Kaika kogukunnalõ olõ-õi mitte miäki ilmvõimalda. Võrumaa 2025. aasta külä tiitliga avvuhinnatu Kaika kandi külli inemise võiva nädälide kaupa ellä ilma eelektrilda, opada esi latsi kotun, kasvata hindäle esi kõgõ söögikraami, pakku tuud Michelini tärni väärilidselt restoraanin, kõrralda matku ja laulukuuri uma ala kõgõ parõmbidõ asjatundjidõ käe all, kaitsa kõgõ taa vaihõl doktoritöid jne. Asi tuu sõs üts tiatritükkki valmis tetä! Kõik taa pand küsümä, miä om viil võimalik ja kohe saa viil parõmbas minnä.

Ainukõnõ asi, midä olõs seolt tiatrisündmüselt viil tahtnu, olõs olnu üts ehtsä suidsulihaleib pruuni jõvvupaprõ seest loodsikun süvvä tagasitii pääl. A no sõs tulõva kõrd.

FASTRÕ MARIKO

Lutsu rahvas Marsi pääl

RAHMANI ELO PILDI

KOMMÕNTAAR. Lutsu tiatri timahavasuvinõ võrokeeline naľatükk «Marss» om paiguldõ nii periselolinõ, et tuu vii silmä. Kiränik Ruitlasõ Olavi kaes ello kõgõ harilikumba maainemise silmi läbi ja näütäs niimuudu väega selgele är, et mõni asi om täämbädsen ilman sääne, nigu elänü mi Marsi pääl. Ummõhtõgi massa-i tõsidusõst är hiitüdä: tego om õks naľatüküga, kon omma kirivä tegeläse ja kon ussõ (seokõrd külh tuhaurn) segi aetas ja tuust hulga essütüst sünnüs. Ja suguelondi-, niigri- ja pedenalľa saa iks kah.

Siski, vanas ja tõsitsõs saanu Ruitlasõ teksti all juusk vulisõva jõõ muudu murõ keskkunna, innekõkkõ elokeskkunna peräst. Mullõ tulõť tiatritükk miilde Tätte Jaani ütelüst, et maakerä või ütel pääväl kätte võtta ja hinnäst nigu likõ pini puhtas raputa, nii et kõik inemise üten siiä korjunu sodiga nigu vii- ja muatsilga päält minemä lindasõ. Lutsu tiatri «Marsi» tegeläse toda tükü edeotsan viil är taibanu ei olõ, nimä luutva, et saava häötüse iist ilmaruumi är paeda. A ütel pääväl, ku küläjärv är om kaonu, tulõ taipaminõ kah.

Inemises olõmist and tiatritüküle mano armastusõ otsminõ ja löüdmine. Toda saa nätä hulga, Ruitlanõ om säändse aśa man peris meistre. Ja esiki ku nuu armastusõ vormi olõ-i kõgõ harilikumba, löüd kaeja kimmäle ärtundmisõ.

Nigu tiatriharrastajidõ man inämbüisi om, paistus Lutsu tiatri mängust kah vällä tegemise lust. A ku kaia pikembäaolist pilti, sis om Lutsu rahval õnnõstunu üles kasvata vahtsõ ja noorõ päätegeläse. Vana tegijä omma kah alalõ ja saava tetä ummi karakterrollõ. Sääne asi näütäs tiatri elojõudu ja and luutust, et elo maal ja tiatritegemine Lutsu külän lätt kimmäle edesi. Edesiminemist näütäse viil vahtsõnõ põnnõv mängupaik ja taristuministri Leisi Kuldari tõkkõpuu vallalõtegijä roll.

RAHMANI JAN

Tütär uma katõ esä käest unõjuttu vällä nuiaman.

Elon Musk turvamehega.

RUITLASÕ OLAVI: TÜÜ OM PONZI SKEEM, TUUGA RIKKAS EI SAA

Kuis lätt?

Nigu toukat, nii lätt. Hästembäpuulsõlt vai veidükese parõmbidõ. A seogipoolõst ei jõvva är kaivõlda.

Määne om kiränigu elo pääliinan? Mille sääl elät?

Egäl puul om samasugunõ elo. Ma ei käü palľo kongi muial ku 800 meetri takan poodin ja latsõga pargin jalutaman. Säänesama väiku liin nigu Võro, õnnõ tõsõn keelen kõnõldas. Ma tävveste kogõmalda trehvsi Talnahe, sõs katõsa aastat tagasi sündü mul Talnan tävveste kogõmalda lats ja nii taa kuigi lätś.

Mis tüü sul parhilla käsil omma?

Romaani lõpõta. Viil tii ütte-tõist, palľond ei rabõlõ, tüü om Ponzi skeem, seoga rikkas ei saa.

Mis om suvõl tulõman?

«Marsi» etendüse. Ma esietendüsele kahos ei jõvva, olõ tuuaig vällämaal, a eelviimätsele õnnõs saa minnä. Latsõl om koolivaheaig, vast teemi timäga määndsitki suvõasju. Osti hindäle õkva vahtsõ paadi, kimmäle leotami timäga tuud.

Kas sa esi lännü Marsilõ, ku sul olõs võimalus?

Ei.

Kuis Muskil lätt?

Ma usu, et häste. A ma arva, et tä om nii ulľ, et ei jaga mu arvamist.

Midä «Marsi» etendüselt oodat?

Ei ooda, ma tiiä. Kõiki suvvi kõgõ parõmb suvõtükk tulõ.

Kuna sinno Võromaal nätä saa?

Kimmäle 21. piimäkuul. Põlvamaal Lutsu külän Lutsu tiatri etendüsel «Marss». Kõik võiva piledi osta ja tükkü ja minno kaema tulla.

Küsse RAHMANI ELO

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Kööts ja Köits

Nimel Kööts om Eestin 20 kandjat. Tuust tegünül nimel Köits om kandjit alla kuvvõ. Tegünemise kotussit om kats: Karula Võrumaal ja Laimjala Saarõmaal.

Karula mõisan panti *Kööts* Mõtussõ talust peri sugulaisilõ. Jakob elli Taitse talun ja Juhan Mõtussõ talun. Väärnimme kirutõdi edimält nii mõisan ku lutõri keriguraamatin üttemuudu, katõ *ö*-ga. Ku perre lätsi 1840. aastil vinne usku, naati nimme kirutama nii, nigu sääl es olnu pikk *-ö-*: *Кяутсъ, Кюйцъ, Кэйцъ*. Ka ladina tähtiga naati pruukma kiräpilte *Köits*, *Köüts* ja *Kääts*. Inämbäste omma nime täämbädse päävä kandja sõski jäänü nimekuju *Kööts* manu. Õnnõ Liinamäele rännänül harul om kirän nimekuju *Köits* ja tuu perre tavalidsõs kutsmisõs võru keelen om *Köüdse*.

Kas Karula mõisan 1820. aastil tahetigi panda priinimes *Köüds, a es mõistõta tuud kiruta? Tuu om tävveste võimalik, selle et ka Karulan elänüid perrit om kutsut *Köüdse*. Sakslaisil olľ aig-aolt tarbis kiruta maakeele katsikvabahelle (diftongõ) topõlttähega, nigu nä kiruti Võu jõõ nimme: *Woo Fluß*. Wiedemanni sõnaraamadun omma kats tartu keele sõnna: *köüts* : *köütse* 'köüds' ja *köödz*, miä tähendäs köödsü vaomist, nigu köödsän vanainemine.

Muiduki om ka võimalik, et vinne usu pappõl olľ rassõ *ö*-d edesi anda ja nimi iks ollegi algselt Kööts, välläütlemine lätś tõsõs vinne tokustaatõ kiräpilte mõol. A sääne võimalus om usutav nii umbõs 20% jagu. Alguperäne Kööts olõssi mugandus saksa edenimest, miä om mugandunu Gottfriedist. Näütüses om Saksamaal perekunnanimmi *Götsch*, *Götz*, *Goetz* ja peris tunnõt nimi *Goethe*, kõik samast juurõst.

Laimjala Kööts panti edimält mõisakirja kujul *Koets*, a kerigukirja iks *Kööts*. Tuuga om hää võrrõlda Jaani kihlkunna talunimme Kötsa. Kallasmaa Marja om tuu köütnü inemisenimega *Götz*, minkast joba iinpuul juttu oll. Köüds Saarõmaal olõssi *köis* : *kööve*.

Eestistämisel muudõti Kööts Saarõmaal nimmis Kallasmaa, Rannistu, Aas ja Kalmurand. Karulan ja Pärnun võeti Kaldma, Valgan ja Talnan Kalda. Ka nimest Köits sai Valgan Kalda, lisas viil Kaldre.

SAARÕ EVAR

Kümme ammõtit

Pensionär URMI AILI kirotas, et läbi terve elo om tedä saatnu tüü. Kül tull varahadsõn latsõpõlvõn aiavillä kitsku ja lehmi karata, kolhoosipõllu pääl kõblada ja karalauda man hainu küünü aia.
A tan om juttu noist suurõpõlvõ ammõtiist, midä tä om opnu vai kon tüütänü.

Viies ammõt – pääarsti asõmigu sekretäär

Ega mul määnestki sekretääriammõtit eräle es olõ opit. A jo ma jäie haigõmaja pääl silmä uma herksä vaimu ja kõrraligu tüüga, et minno sinnä ammõtihe kutsuti.

Mu põhilinõ tüü olľ kodo minejile haigilõ haiguslehti välläkirotaminõ. Noid kodominejit olľ suurõ Maarjamõisa haigõmaja pääle mõni päiv, esieränis nädäli lõpun, uma 30 inemist ja vahel rohkõmbki.

Andsõ iks noid lehti kirota. Nime, sünnüao, tüükotusõ, aadrõssi, diagnoosi ja haiguslehe päävä, palľo haigõmajan oltu ja palľo kodo antu. Lehe pääl es tohe üttegi tähevika olla. Kõgõ hullõmba olli vinnekiilse lehe. Muidoki pidi käekiri kah loetav olõma. Peräst tulli viil kõik haigusluu üle kaia, kas arstõl olli kõik pääväkandõ tettü ja allkirä all. Ku midä puudu, sis joosi jäl tohtridõ mano. Ku kõik kõrran, lätsi luu edesi arhiivi.

Tüü tõnõ osa olliva piipari vai nigu haigõmajan kutsuti, kajaaparaadi. Sinnä pidit teedüstämä kõik tähtsä uudissõ, mis sis egäl puul haigõmaja pääl kuulda olliva. Noid tarvitõdi sis, ku olľ vaia määnest arsti saata opitarrõ vai rassõ traumahaigõ mano. Tõnõkõrd olľ vaia kedägi ülembide mano kah kutsu.

Kolmas tüü olle sis sekretäärituü. Kõik kirä, mis sisse tulli, olľ vaia läbi kanda ja ülembä lavva pääle ritta säädä. Mis är vastatu, nuu kantsõleihte välläsaatmisõs viiä.

Ku kiä vastuvõtulõ tulľ, olľ vaia kohvi kiitä, söögitarõst haukamist tuvva ja laud katta. Ja perän muidoki kraami kah.

Ku ülemb kirätüüd tegi, telehvoniga kõnõľ vai kiäki timä kabinetin olľ ja tuus aos vaheussõ kinni olli pantu, sis olľ tiidä, et tedä ei tohe segädä. Sis tulli uutja järekõrda panda, seenis ku vasta võeti.

Tüüti sääl viis aastat, sis jäi latsõga kodo. Ku puhkus läbi sai, olľ mu tüükotus är kaotõt ja haiguslehti kirotõdi vällä osakunnan.

URMI AILI

PERÄMÄNE KÜLG

Leeripido

URMI AILI

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Vanastõ olľ ütelüs, et kooni sa ei olõ leerin käünü, olõt viil lats. Leer tege sinost suurõ inemise. Liiri võisõt minnä, ku ollit 18 aastat vana. Mu sõsar olle jo 20 täüs, ku lätś leerikuuli, kon opati piiblilugusid ja muid usuasjo.

Leeripäiv olľ ilosal aol, jaanipääväl. Leerilatsõ olli kõik pidorõivin, tütärlatsil valgõ kleidi ja poissõl ülikunna. Keriguopõtaja loiõ egäleütele oppusõsõna pääle ja andsõ uma õnnistusõ üten. Latsõ saisi pühäligult ja kulssi. Mu illos sõsar tõisi siän. Egäleütele anti leeripäävä tunnistus, kon kõigi leerist ossavõtnuidõ nime sehen.

Olli sõsarast katõssa aastat noorõmb, a mullõ jäi tuu pühälikkus elos aos miilde. Unol olľ tuul aol joba auto, minka meid kerigu mant kodo sõiduť. Koton olľ vällä pikk pidolaud säet. Esäl olľ tett lambast saslõkki ja praati. Imä olľ uma kana munnõst tennü suurõ kõlladsõ munakoogi. Lisas umalõ perrele olľ pitto kutsut palľo mi kandi nuuri, kinka sõsar sõbrustõli.

Kõgõpäält sooviti leerilatsõlõ õnnõ, anti üle kingitüse ja lilli. Sõbranna kinkse sõsaralõ piibli, millel olli kullast leheveere ja kullast tähe kaasõ pääl. Ma es olõki nii ilosat raamatut viil nännü.

Perän kutsõ esä kõiki lauda hääd ja parõmbat maitsma. Pääle süümist lätś pido õigõ huuga käümä. Naabrikülä Enno naaś kitmä, ku kõva kokk timä om, et tä mõist eski väega hääd kunnapraati tetä. Meil olľ suur lump, millest üts puul olľ sükäv, a tõnõ puul matal ja muanõ. Sääl ellivä kunna, osa eski rohilidsõ. Olli esi kah raamatust lugõnu, et koskil maal süvväs rohiliidsi kunnõ, ja mul olľ suur uudishimo. Hõiksi Ennolõ, kes jo lumbi poolõ kõndsõ, et püvvä sis häste palľo kunnõ. Tõsõ hõiksi, et võtku rõiva kah säläst är, muido saava mustas.

A Ennol olľ hää vunk sehen ja astsõ mugu edesi. Üteľ viil, et purdõ pääl võtt rõiva säläst. A no muidoki astsõ purdõst müüdä ja karmauhti kõigi pidorõividõga mua sisse maoli maaha. Tükk aigu tsukõľ, inne ku vällä sai. No mi es jõvva är naarda, määne tä vällä nägi. Üleni muanõ, silmävalgõ inne välkse näon. Sõsar küsse, kohe sis kunna jäivä. Tuupääle üteľ Enno, et tsukõl ja otsõ külh egält puult, a jo nä uutmada plärtsätüse pääle käksevä hinnäst är. Nii jäimiki pääkoka kunnapraadist ilma. Esä tõiõ Ennolõ vahtsõ kuiva rõiva ja pido lätś edesi.

Valtõr üle järve küläst istsõ lavva otsan ja kõnõľ parajahe nalľa, ku mi kuri kikas tälle handa karaś. Oi, sis olľ Valtõril sada paari jalgu all ja tõi joosuga kikka lavva mano. Kikas tahtsõ tedä nokiga tśaunma naada, a Valtõr nõstsõ tõsõ mi vana uibu ossa pääle. Tuu kikkalõ sukugi es miildü. Kül tä sis sopuť siivu ja kirgse õkvalt tükk aigu. No sis meil jäl hõkõrdamist. Lõpus iks linnaś maaha ja lätś uma kanakaŕa mano, kes tulli tedä tiinmä.

Valtõr arvaś, et võissi är kodo minnä. Täl olľ külgkorviga moodorratas. A mi es taha, et tä är lätt, ja istsõmi kõik ratta pääle, kes kohe sai, nii et Valtõrilõ es jääki inämb ruumi. Sõsara kutsmisõ pääle jäi tä iks pidolõ edesi, kuigi päiv jo läbi puiõlatvu paistsõ.

Enno naaś laulma ja karmoskat mängmä ja noorõ lätsi tandsma. Ma olli är väsünü ja lätsi magama ja es kuulõki, kavva pido viil edesi käve.

Parm tsuskas

Naľapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Aktivisti talongõ vällä petmän

Vinne ao lõpun olľ vahepääl sääne aig, ku võidõldi alkoholismi vasta ja kangõmbat kraami sai osta õnnõ sis, ku sul olľ talong. Talongi pääl olľ muu kraam kah, midä vähämb saia, näütüses tsukru. Ma olli tuul aol kõva moositegijä ja kompottõ kiitjä, nii et uma alkoholitalongi sai ma vaihta tsukrutalongõ vasta. A kõik tuu pääle es tulõ ja ku talong olľ joba vällä ant, sis tulľ kangõmb kraam poodist vällä kah osta.

Nii lätś avvustõt vana koolioppaja viinapuuti, talongi näpu otsan. A üten alkoholitalongõga olľ tekkünü hulga joodikist aktiviste, kiä mõtli vällä egäsugumaidsi plaanõ, kuis talongi saia. Nii saisõgi poodi ussõ man üts miis, kiä üteľ, et timä om viinatalongõ kokkokoguja. Üteľ oppajalõ, et andku uma talong timä kätte, tä sis kaes, et oppaja tuu kraami kätte saanu. Pallõľ viil tsipa kavvõmbal uuta, et avvulinõ koolioppaja hindäle viinapoodi man saismisõga häpü es tennü.

Muiduki kattõ tuu miis kõgõ talongiga nigu tina tuhka. Ku koolioppaja tsipa ao peräst puuti uurma lätś, üteldi tälle säält, et poodin käü asi õks nii: kaup andas talongi vasta ja määndsitki talongikogujit vaihõl ei olõ. Arvada olľ aktivist koolioppaja talongi kipõstõ vedelä kraami vasta vaihtanu ja tassakõistõ poodi mant minemä hiilnü.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Loodsikuga tiatrihe

Ma kuuli raadiost, et seo suvi om üle Eestimaa pia viiskümmend vahtsõt suvõtiatri näütemängu. Pääle tuu viil mitokümmend noid tükke, midä mängitäs jo mitmõndat aastat. Tuud om väega palľo. Egäüts nii palľo etendüsel istu ei jõvva. Võissi muidoki haina pääl kõtulõ kah tiatrit vahti. A ku aknõst vällä kaia, sõs ei tahassi kuiki pikäle visada, viilump om lumbih kinni.

Külh teivä targastõ nuu mehe ja naasõ, kiä seo suvi uma tiatritükü jo märkseväga loodsigu päält kaemisõs tetä. Tuul rahval olõ-i murõht, kuimuudu kuiva jalaga peräle jõuda. Ku «Lell» läbi, sõs võiva tõõsõ näide käest Karulast paatõ lainada. Seokõrd omma lätläse meist ette jõudnu ja viinõsõngust filmi jo är tennü. Nii et Lätimaal piässi kah palľo loodsikit üle olõma.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

6 kuud – 9 €, 12 kuud – 18 €,
e-arvõ püsimassuleping 1 € kuun.

tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.

Latsilõ

Loe' kokko, mitu jaanihussi olľ kah jaanitulõlõ tulnu.
Vasta' sõna, mitte numbriga.

PILT OM LUUDU GEMINI ABIGA.

Vastus saada **üte nädäli joosul** meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka **postiaadrõs.**

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:
KOOLILÕPP.

Avvohinna saa
HEINMETSA HUGO (14)
Häätaro küläst.

Kullõ' juttõ Helüaidast!